

Krzysztof Kowalik

"Fulgens corona" dla doktryny niepokalanego poczęcia

Salvatoris Mater 6/3, 293-297

2004

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Rozprawa doktorska Karola Porczaka MS lokuje się w szeregu porównawczych studiów, które za przedmiot obierają mariologiczny dogmat Niepokalanego Poczęcia¹. Autor wskazuje na historyczny kontekst przedkładanej rozprawy, jakim jest zbliżająca się 150. rocznica ogłoszenia tego dogmatu przez papieża Piusa IX w dniu 8 grudnia 1854 roku, a spośród celów, które sobie obrał, podkreśla pragnienie włączenia się w szereg niemałej już liczby naukowych dokonań w tym tematycznym obszarze.

We wstępie do dysertacji został postawiony problem, który można sprowadzić do pytania: czy i w jakim zakresie encyklika Piusa XII *Fulgens corona* (8 września 1953 roku) pogłębia w wymiarze teologicznym dogmatyczną bullę Piusa IX *Ineffabilis Deus*, oraz jaki jest jej wpływ na dalszy rozwój rozumienia tego dogmatu. Celem udzielenia adekwatnej odpowiedzi na wyżej postawione pytanie Autor zdecydował się skorzystać głównie z metody historyczno-krytycznej. To dość enigmatyczne określenie metody zostaje w dalszej prezentacji zadowalająco rozszerzone i wyjaśnione, gdy Autor przekonująco przypisuje w jej ramach ważną rolę takim elementom, jak historycznemu, eklezjalnemu oraz kulturowemu. Nie może, zdaniem Porczaka, zabraknąć w ramach tej metody także aspektów filologicznych, uwzględniających zarówno intencje autorów, jak i ich konkretną realizację w postaci dobranej w dokumentach szaty słownej. Na pochwałę zasługuje samokrytycyzm Autora, poprzez wyrażaną niepewność co do adekwatnego i wyczerpującego zastosowania obranej przez siebie metody naukowej. W opinii recenzenta wątpliwości te są częściowo uzasadnione. Będzie o tym mowa w dalszej części recenzji.

Pracę wyróżnia bardzo rozbudowana i, co najważniejsze, uzasadniona i adekwatna do jej treści struktura. Składają się na nią trzy części, z których każda proporcjonalnie zawiera po dwa rozdziały.

W pierwszej części Autor nakreśla konteksty historyczno-teologiczne obydwu porównywanych ze sobą dokumentów: bulli *Ineffabilis Deus* (pierwszy rozdział) oraz encykliki *Fulgens corona* (drugi rozdział).

Krzysztof Kowalik SDB

Fulgens corona dla doktryny niepokalanego poczęcia

SALVATORIS MATER
6(2004) nr 3, 293-297

¹ K. PORCZAK MS, *L'apporto dell'enciclica «Fulgens corona» di Pio XII per l'approfondimento teologico della dottrina sulla concezione immacolata di Maria* (w serii: *Dissertationes ad Lauream in Pontificia Facultate Teologica «Marianum»*, 88), Roma 2003, ss. 253.

W obydwu częściach najwięcej uwagi poświęca poglądom wybranych teologów, których uznał za wiodących w procesie stopniowego formułowania się dogmatycznego stanowiska Magisterium Kościoła na temat niepokalanego poczęcia. Niedosyt w lekturze tej części pracy bierze się stąd, że omawiani teologowie są reprezentantami jednej, tj. rzymskiej szkoły. W proponowanej prezentacji pominięto stanowisko teologów kontestujących ten dogmat, bądź przynajmniej zgłaszających zastrzeżenia do powszechnie przyjmowanej jego interpretacji. Owszem, w omawianych przez Autora dysertacji dziełach pojawiają się przedstawiciele nurtu kontestującego dogmat, niemniej wyłącznie w świetle wypowiedzi jego zdecydowanych zwolenników i obrońców, czyli niejako z drugiej ręki (to, co było typowe dla teologii XIX wieku, nie może stanowić normy dla teologa współczesnego). Charakterystyczna w tym względzie jest następująca wypowiedź: *Succesivamente il Perone considererà queste sentenze contrarie come opinioni personali di teologi, che non intaccavano un più antico e radicato sensus Ecclesiae; opinioni che erano, del resto, minoritarie nell'insieme della teologia* (s. 27).

W epoce promulgacji encykliki *Fulgens corona* Autor skoncentrował się na zagadnieniu grzechu pierworodnego, słusznie przyjmując, że był to podstawowy kontekst odnowionej interpretacji dogmatu o niepokalanym poczęciu. W tym fragmencie pracy powołuje się nie tylko na wybranych teologów, lecz także na niektóre szkoły teologiczne, w tym przede wszystkim na *Théologie Nouvelle* (s. 72-76). Przywoływani są liczniej niż we wcześniejszym fragmencie rozprawy teologowie, którzy zgłaszali zastrzeżenia pod adresem dogmatu. Autor przytacza tu między innymi stanowisko Siergieja Bułhakowa, który dogmat o niepokalanym poczęciu określił jako „nierozumny” oraz jako „błędny wyraz słusznej idei” (*„l'espressione non corretta di un'idea giusta: quella dell'impeccabilità personale della Madre di Dio”*, s. 98).

W teologicznej interpretacji encykliki, która wypełnia część drugą rozprawy, Autor przekonująco wydobywa na pierwszy plan te aspekty, które świadczą o postępie w stosunku do wcześniejszych interpretacji dogmatu, w tym tej w bulli *Ineffabilis Deus*. Przede wszystkim podkreśla głęboki, nierozzerwalny związek tego dogmatu z Bożym macierzyństwem (*„La Maternità Divina 'fonte' della Concezione Immacolata di Maria”*, s. 127). Ważne jest również dostrzeżenie wymiaru obdarowania Maryi, czyli ukazania niepokalanego poczęcia jako wyrazu miłości Boga do Niej i do wszystkich ludzi przez Nią. Niezależnie od odnowionego spojrzenia na dogmat o niepokalanym poczęciu, Autor zasadnie konkluduje, że zasadniczo zmieniło się niewiele w jego interpretacji, gdyż nie udało się w encyklice przewyciężyć chociażby zasady *deceit, potuit, ergo fecit*,

a także jednostronnie negatywnego ujmowania dogmatu (*zachowanie od grzechu* – s. 133).

Część druga rozprawy skupia uwagę czytelnika na samej encyklice *Fulgens corona*. Odnajdujemy tam wnikliwie przeprowadzone studium prezentujące zarówno jej zamysł i strukturę, jak również szczegółową analizę treści dokumentu, który dzieli się na dwie zasadnicze części: doktrynalną i pastoralną. W części trzeciej Autor dokonuje logicznego porównania obydwu magisterialnych enuncjacji i opisuje etapy rozwoju, który nastąpił po roku 1954 - aż do naszych czasów. Należy podkreślić dwa wymiary, w których rozwój ten stał się szczególnie widoczny: eklezjologiczny i ekumeniczny. Są to perspektywy, które w *Fulgens corona* zostały wprowadzić jedynie zasygnalizowane, niemniej w słusznej opinii Autora właśnie tam należy szukać źródła ich późniejszego dowartościowania i rozwinięcia. Wzrost podstawowy pracy, świadomie uwypuklony przez Autora, odnajdujemy w części trzeciej dysertacji Porczaka (rozdział V). Tam właśnie w syntetycznej i przejrzystej formie Autor po pierwsze zestawia i podsumowuje siedem obszarów, na których Papież Pius XII w encyklice *Fulgens corona* dokonał teologicznego pogłębienia wywodów Piusa IX z *Ineffabilis Deus*, po drugie ukazuje, jak wyraźny rozwój doktrynalny zaprezentowany przez Piusa XII ulega dalszemu pogłębieniu w najnowszych dokumentach Magisterium, począwszy od Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium*, a skończywszy na *Katechizmie Kościoła Katolickiego*. Ze wspomnianych wyżej siedmiu obszarów, na pierwszy plan wysuwają się następujące: dowartościowanie tradycji patrystycznej, ściślejsze powiązanie niepokalanego poczęcia z Bożym macierzyństwem oraz wniebowzięciem. Końcowy fragment pracy przedstawia rozwój teologii niepokalanego poczęcia w późniejszych dokumentach Magisterium: *Lumen gentium* (21 XI 1964), *Credo* Pawła VI (30 VI 1968), *Messale Romano* (1970), *Marialis cultus* Pawła VI (2 II 1974), *Redemptoris Mater* Jana Pawła II (1987), *Katechizmie Kościoła Katolickiego* (11 X 1992).

Uwagi merytoryczne

Autor w przedkładanej rozprawie wykazuje bardzo dobrą znajomość problematyki mariologicznej, która pozwala mu z dużą swobodą, z uwzględnieniem szerokiej historycznej perspektywy, odnosić się zarówno do skomplikowanych uwarunkowań jej kształtowania i rozwoju, jak również do niezwykle bogatej narosłej przez lata spuścizny teologicznej argumentacji, której konkretne zastosowania na obszarze dawnej i współczesnej mariologii opatruje reprezentatywnymi przykładami (np. kard.

Luigiego Lambruschinieniego, Giovanniego Perrone, Bonfiglio Mura, Prospera Guérangera, Antoniego Romini-Serbatiego, czy Gabriela M. Roschiniego). Należy podkreślić także bardzo dobrą orientację Autora w problematyce ogólnodogmatycznej. Okazuje się ona niezbędna w umiejętnym i naukowo odpowiedzialnym umiejscawianiu zagadnień z zakresu mariologii w najszerzej pojętej perspektywie teologiczno-historyczno-dogmatycznej. Praca jest swoistym kompendium mariologii ukazanej w integralnym rozwoju. Pełni rolę przewodnika, umożliwiającemu czytelnikowi głębokie wniknięcie w bardzo ważny dla mariologii i teologii etap rozwoju doktryny Kościoła.

Autorowi należy wytknąć powtórzenia, które wynikają poniekąd z zaproponowanej struktury (nie pozwala ona pominąć żadnego istotnego zagadnienia), niemniej utrudniają lekturę, gdyż domagają się ciągłego ustalania, jaki jest kontekst aktualnie omawianych zagadnień, o których już wcześniej była mowa w rozprawie. Poza tym Autor wyraźnie pisze z „rzymskiej” perspektywy, przez co zwalnia się częściowo z głębszego wniknięcia w kontrowersje, których w omawianym przez niego okresie nie brakowało.

Ocena formalna

Praca napisana jest bardzo starannie. Lekturę ułatwia dobry, komunikatywny i zobiektywizowany język, który potwierdza wymagany w tego typu rozprawach należyty dystans naukowy do badanego przedmiotu.

Autor wykazuje budzącą szacunek konsekwencję w posługiwaniu się określoną we wstępie metodą historyczną. Należy jednak sformułować kilka uwag:

1. Dziwi brak w introdukcji jakiegokolwiek odniesienia do metody porównawczej. Jest to tym bardziej zaskakujące, że już sam tytuł rozprawy nieodparcie każe oczekiwać, że ta właśnie metoda będzie jedną z dominujących w całej rozprawie. Elementy metody historyczno-krytycznej okazują się niezbędne przede wszystkim w końcowym etapie prowadzonego przez Porczaka dyskursu.

2. Za zbędne, obliczone być może na skuteczniejsze pomnożenie liczby stron dysertacji, należy uznać niektóre fragmenty rozprawy, a wśród nich np. noty biograficzne obydwu papieży.

3. Z lektury rozprawy można odnieść wrażenie, że jej Autor nie zawsze omawia obydwie zestawiane dokumenty ściśle w perspektywie zamierzonej konkluzji.

4. Wydaje się, że większa odwaga w formułowaniu własnych wniosków, bez zbyt sztywnego uciekania się do opinii autorytetów, uczyniłaby

pracę jeszcze bardziej wartościową. Przydałyby się sugestie odnośnie do dalszych badań.

5. Za zbędne należy uznać przytaczanie na początku rozprawy schematu dysertacji, który jest kopią planu umieszczonego na końcu książki. Jedyna różnica między nimi polega na braku stron w schemacie.

Konkluzja

Rozprawa stanowi interesującą od strony metodologicznej propozycję badań. Jest bardzo dobrym kompendium przydatnym zarówno profesjonalnemu teologowi, jak adeptowi tej dyscypliny naukowej. Nie budzi zastrzeżeń język, precyzja w prezentacji oraz interpretacji formuł dogmatycznych. Autor wykazuje się samodzielnością myślenia. Dowodzi swojej rozległej wiedzy, wykraczającej daleko poza zakres teologii. Rozprawę oceniam wysoko i sugeruję, aby została przetłumaczona i opublikowana w języku polskim.